

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Стоян Андреас Ставру, ИИОЗ-БАН

относно дисертационен труд

„КЪМ ПОНЯТИЯТА СПРАВЕДЛИВО И СПРАВЕДЛИВОСТ В ПРАКТИЧЕСКАТА ФИЛОСОФИЯ НА АРИСТОТЕЛ“

на **Димка Иванова Гичева-Гочева**

за присъждане на научната степен „доктор на философските науки“

по специалност 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.3. Философия

1. Информация за конкурса

Представям настоящото становище в качеството си на външен член научно жури за присъждане на научната степен „доктор на философските науки“ въз основа на: ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ; Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България; Решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 02.07.2019 г.; Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“: РД-38-336/08.07.2019 г.; Решение от първото заседание на жури, Протокол № 1 от 22.07.2019 г.

На първото заседание на научното жури от 22.07.2019 г. беше решено да изготвя становище за оценка на дисертационния труд „Към понятията справедливо и справедливост в практическата философия на Аристотел“ и на кандидатурата на Димка Иванова Гичева-Гочева за присъждане на научната степен „доктор на философските науки“. Становището се основава на предоставените от автора дисертация, автореферат със списък на публикациите на частите от дисертацията, научна автобиография и справка-декларация за съответствие с минималните национални изисквания.

2. Кратка биографична информация за кандидата

Димка Гичева-Гочева е родена през 1964 г. Тя е завършила висше образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, първа специалност Философия и втора специалност Английски език. През 1997 г. защитава докторска дисертация по история на

философията (антична философия) на тема „Телеологизмът във философията на Аристотел“. В момента заема научната длъжност „доцент“ и има богата преподавателска дейност, включваща воденето както на задължителни учебни курсове, като: „Антична философия“, „Увод в античната философия“ и „История на философията, така и на свободно избираеми курсове, като: „Академично писане“, „Философия в античността, средновековието и Ренесанса“, „Политическа философия на Платон и Аристотел“ и др.

В представената от доц. Димка Гичева-Гочева Справка-декларация за съответствие с минималните национални изисквания е посочена информация за 1 монография, 10 студии и 9 статии, тя е редактор и съставител на 3 книги. Доц. Димка Гичева-Гочева е учредител и член на Асоциацията за развитие на университетското класическо образование, както и член на Международното Платоново общество, на Югоизточноевропейската асоциация по антична философия и на Европейската асоциация за институционално изследване на висшето образование. Академичното ѝ развитие включва участия в 6 проекта (на 4 от които е била ръководител). За тази своя дейност доц. Димка Гичева-Гочева има 21 забелязани цитирания, представени при участието в настоящия конкурс.

3. Изпълнение на минималните национални изискванията за съответната научна степен.

Съгласно регистрацията в НАЦИД и представената от кандидата справка за НАЦИД за доктор на философските науки, Димка Гичева-Гочева отговаря на минималните национални изисквания за научната степен доктор на науките.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата.

Първо бих искал изрично да посоча въпросите, по които не бих могъл да взема отношение, а това са всички въпроси относно качествата и точността на представените от кандидата преводи, както и на направените от него исторически генеалогии, базиращи се на оригиналната терминология, използвана в анализиранияте в дисертацията произведения.

Дисертационният труд има за свой център две понятия, които са свързани чрез свободата (с. 43 от дисертацията):

- справедливостта, разбирана „като лична добродетел, като качество, притежавано потенциално от всеки човек, но актуализирано или не в различни случаи и ситуации“ и

- справедливото, разбирано „като релационно понятие на междуличностни, интерперсонално, а понякога и междуинституционални отношения“ (с. 9 от дисертацията).

Понятията са разгледани през философските възгледи и произведенията на Херодот, Тукидит, Софокъл, Аристотел и Платон. Бих искал да се спра по-специално върху едно от тези произведения, където е и представеният от доц. д-р Димка Гичева-Гочева собствен превод – „Антигона“ на Софокъл. Макар да е философско понятие, „справедливото“ проявява своето практическо значение и социален залог в процеса на прилагане на правото. В този смисъл, въпреки философските си корени, справедливото често функционира като юридически императив. И макар в последно време действащото българско законодателство да се „освобождава“ от случаите на изрично позоваване на справедливото (по-важна, оказва се, е законността), постигането му остава водеща (макар и имплицитна) цел на всеки закон. Осъществяването на тази цел е в основата на легитимността не само на постановяваните съдебни решения, но и на правните норми като цяло. Тук именно се проявява „отвъдността“ на понятието за справедливо, чиито изисквания надхвърлят писаните закони.

Непримиримостта на Антигона с решението на Креон да остави непогребано тялото на нейния брат Полиник е свързана с позоваване на божествения ред: „Макар и враг, воювал срещу Тива, Полиник трябва да бъде погребан, защото човечните и богобоязливите не се гаврят с труповете на своите врагове“ (с. 98 от дисертацията). Антигона е персонификация на добродетелта на благочестието, изискващо „съобразяване на всичко в човешкия живот със страха и уважението към боговете“ (с. 98 от дисертацията). Тя се противопоставя на закона, „като побеждава рационалния зов за подчинение на волята на владетеля и инстинкта за самосъхранение“ (пак там), за да изпълни повелите на справедливото, „защото по този начин тя служи на боговете и на неведомите божески сили“ (пак там). Справедливото се оказва отвъд законното, функционирайки не само като негово основание, но и като негов коректив. За разлика от Платоновия Сократ, „който върти на шиш Евтифрон или Хипий“ (с. 100 от дисертацията), като в крайна сметка показва, че липсват отговори на фундаментални въпроси, касаещи човешките добродетели, то Антигона е далеч от организирането на подобен теоретичен спор, а с действията си показва практическата осъществимост на тези добродетели: „Със своята саможертва Антигона показва на атиняните на сцена, че благочестие има, че човек може да бъде добър, дори и заради това да се наложи да изгуби живота си и че една млада

жена може да има добра душа, дори и когато предпочита дълга към мъртвия брат пред щастието с живия любим“ (с. 100 от дисертацията).

Добродетелта трябва да бъде „разиграна“ на сцена – пред очите на зрителите, превръщащи се неусетно в общество, за да възтържествува справедливото. Победата на справедливото над законното може да се постигне не само в рамките на конкретния сюжет на театралната постановка, но и отвъд нея, на едно мета ниво. За целта обаче законът трябва да бъде изваден на показ пред обществеността, съдебният процес трябва да се превърне в театър. Ако някога театърът „е бил най-важната спойка за гражданите на Атина“, като заедно с празничните жертвоприношения е превръщал „зрителите в истинска човешка общност“ (с. 96 от дисертацията), днес тези функции трудно могат да бъдат реализирани от откритите съдебни заседания, в която съдилищата прилагат законите, за да решат правните спорове, с които са сезирани. Правораздаването днес е сведено по-скоро до техническа процедура, разбираема единствено за участващите в нея експерти, но недостъпна в своята вътрешна (процесуална) логика и тънкости за хората, които не са юристи. Така справедливото се юридизира до степен, в която то повече не може да осигури онази отвъдност на правото, която поддържа легитимността на последното. Тук ролята на съдията е ключова. Но също толкова ключова може да бъде и ролята на други форми на съвременно изкуство, което би могло да постави под въпрос „правото“, когато то предлага решения, несъвместими с добродетелността.

Изследването на доц. д-р Димка Гичева-Гочева е ценно не само за изкушените от Древна Гърция философи, но и за съвременните практикуващи юристи, с това, че въз основа на него справедливото може да бъде преоткрито не само като двигател, но и като спирачка вътре в юридическото. Справедливото – в неговото (съ)отношение към правото, и справедливостта – като добродетел на „добрия“ юрист, са понятия, чието проследяване от доц. д-р Димка Гичева-Гочева във философските идеи на Херодот, Тукидид, Софокъл, Платон и Аристотел, обогатява не само философията, но и правото.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература.

Димка Гичева-Гочева е представила 21 забелязани цитата. Цитиранията са в авторитетни и рецензирани издания и отразяват забележимото присъствие на доц. Димка Гичева-Гочева в научното поле, в което се намират нейните основни научни интереси.

6. Препоръки и критични бележки по дисертационния труд

Прави впечатление, че дисертационният труд е съставен от 6 студии, 2 статии, 2 послеслова, 1 предстояща публикация на английски език и 1 изнесен от кандидата доклад. Въпреки безспорната връзка между тези текстове в контекста на големия проект, с изпълнението на който се е заела доц. д-р Димка Гичева-Гочева, в някои случаи тяхната отделеност пречи на възприемането на дисертацията като единно цяло. Като препоръка към структурата на дисертацията бих си позволил да направя единствено предложение за още по-ясно и по-категорично открояване на основната теза, чиято защита се осъществява в рамките на изложението, както и предварително посочване на конкретните стъпки, през които ще премине така планираната защита. Осъществената от доц. д-р Димка Гичева-Гочева генеалогия разкрива редица интересни и важни връзки между изследваните автори („ретроспективно“, както посочва самата тя: от Аристотел към Платон, Софокъл, Тукидит и Херодот), които – струва ми се, биха могли да бъдат ситуирани в един общ и предварително съобщен на читателя ход на изложението, водещ до утвърждаването на ясни крайни (макар и работни – по думите на самия автор) дефиниции на централните за дисертацията понятия: „справедливост“ и „справедливо“.

7. Лични впечатления за кандидата

Познавам доц. д-р Димка Гичева-Гочева като колега, с който съм се срещал на различни научни форуми в и извън Софийския университет. Интересът ѝ към понятието за справедливост и неговата интерпретация „от най-важните мислители, писали на гръцки“, винаги е бил ключов компонент в темите, които е представяла и защитавала. Впечатленията ми са, че доц. д-р Димка Гичева-Гочева е добросъвестен учен, който системно постига поставените си цели и обогатява българската философия в една особено важна област на политическата философия, където се намира темата за справедливото (като релационно понятие), и на практическата философия, където пък се поставя въпроса за справедливостта (като добродетел).

Нямам общи публикации с доц. д-р Димка Гичева-Гочева.

8. Заключение

Предложеният дисертационен труд и авторефератът отговарят на всички изисквания на ЗРАСРБ и правилниците към него. От представените документи може да се заключи, че доц. д-р Димка Гичева-Гочева надхвърля минималните национални изисквания за съответната научна степен. Дисертационният труд представлява принос в анализа и изследването на идеите за справедливост и справедливо при Херодот, Тукидит,

Софокъл, Платон и Аристотел, и притежава необходимите качества, за да бъде присъдена на автора му научната степен „доктор на философските науки“. Убедено гласувам „за“ на Димка Иванова Гичева-Гочева да бъде присъдена научната степен „доктор на философските науки“.

25.09.2019 г.

София

Подпис:

доц. д-р Стоян Ставру